

ATATÜRK'ÜN KADINA VE KADIN EĞİTİMİNE VERDİĞİ ÖNEM

ATATÜRK'S POINT OF VIEW CONCERNING WOMEN AND WOMEN'S EDUCATION

Ali Rıza ERDEM*

Özet

Mustafa Kemal Atatürk "*Dünya yüzünde gördüğümüz herşey kadının eseridir*" diyecek kadar kadının toplum ve medeniyet içindeki yerini takdir etmektedir. Kadın haklarını batılılaşmanın ve çağdaşlaşmanın bir unsuru olarak algılamıştır. Türk kadınına her zaman güvenmiş ve Türk kadınının toplumda hak ettiği yere gelebilmesi için öncü reformlara imza atmıştır. Hiçbir ülkede, hiçbir lider, kadın hakları için böylesine duyarlı olmamış ve böylesine savaşmamıştır. Bu yazıda Mustafa Kemal Atatürk'ün kadın ve kadın eğitime verdiği önem irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Mustafa Kemal Atatürk, cumhuriyet kadını, kadın hakları, kadın eğitimi, eşitlik.*

Abstract

Mustafa Kemal Atatürk appreciates the status of women in society and civilization, thinking that "Everything we see in in the world is the work of women". In terms of this mentality, he considered women rights as an inevitable factor of westernization and getting contemporary. In this respect, he played the leadership role in striking reforms by trusting Turkish women so that they could obtain a respected status in society. So far, no leader has fought and shown such a sensitive approach for women rights. In this search, we studied Mustafa Kemal Atatürk's point of view concerning women and women's education.

Key words: *Mustafa Kemal Atatürk, republic women, women rights, women's education, equality.*

A-GİRİŞ

*"Kahraman Türk kadını!
Sen yerlerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde yükselmeye layıksın."*

Mustafa Kemal Atatürk, 17 Mart 1923 Tarsus

Toplumsal hayatın önemli bir aktörü olan kadın, tarih boyunca çeşitli açılardan tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmaların özü aslında "kadına verilen önem"le ilgilidir. Kadına verilen önemin altında yatan "temel zihniyet" kadının erkekle olan eşitliği ve eşitsizliği felsefesine dayanmaktadır. Kadınlı ilgili temel zihniyet kadına ilişkin "bakış açısı" nı şekillendirmektedir. Kadına olan bakış açısı da kadının kim olduğunu; kadına yönelik algıyı; kadının toplumsal rollerinin, haklarının nasıl olması gerektiğini ve kadına karşı sergilenen sözleri, tutumları, davranış kalıplarını belirlemektedir.

* Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-mail: arerdem@pau.edu.tr

Mustafa Kemal Atatürk, kadın haklarını batılılaşmanın ve çağdaşlaşmanın bir unsuru olarak algılamıştır. Kadın hakları için uğraş verenler Mustafa Kemal Atatürk'ü bir reformist olarak kabul etmek durumundadır. Çünkü hiçbir ülkede, hiçbir lider, kadın hakları için böylesine duyarlı olmamış ve böylesine savaşmamıştır. Atatürk, özellikle Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ne etkin bir biçimde katılmış olan ve sonunda da kurulan Ulusal Cumhuriyet'te "Türk Kadını" olarak yer alan kadınların yerini, kadınlığın doğası gereği "yüksek" bir mevki olarak tanımlamıştır (Yılmaz, 2010; Ünal, 2014).

1-Cumhuriyet öncesi Türk toplumunda kadına verilen önem

Türkler göçebe yaşamın gereği olarak kadın ve erkeği eşit kabul etmekteydi. Bir kız çocuğunun dünyaya gelmesi, mutsuz bir olay olarak algılanmazdı. Çocuklar üzerinde babanın olduğu kadar annenin de hakları olduğu savunulurdu. Türk kadını bu dönemde ata biner, kılıç kuşanır, ok atar, savaşlarda erkeğin yanında yer alırdı. Evlilik kurumunda, tek eşlilik (monogami) esastı, çok eşliliğe (poligami) rastlanmazdı. Ana ve baba soyu, değerce birbirine eşit tutulmuştu. Ayrıca ev yalnız kocanın malı olmayıp, karı ve kocanın ortak malıdır. Bu nedenle evin erkeğine "ev ağası" denildiği gibi, evin hanımına da "ev hanımı" denirdi. Çocuklar üzerindeki velayette babanın olduğu kadar annenin de hakkı vardı Orhun Kitabelerinde hakanın karısı ile birlikte Türk toplumunun başına indiği anlatılır. Türk hükümdarları yabancı elçileri kabul ettikleri zaman eşleri de resmi olarak kabulde hazır bulunurdu. Kadın aile içinde erkek ile eşit haklara sahipti. Türkler, kadına, çağdaşı kavimlere göre daha özel bir yer ayırmıştı. Ziya Gökalp eski Türk toplumlarında kadının durumunu "Eski kavimler arasında hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemiş ve saygı göstermemiştir" cümlesiyle özetlemiştir. Bu devirde kadının kocası Hakan yanında devlet idaresine katıldığı hatta bazen devleti tek başına yönettiği bile olmuştu. Kadına Türkan veya Bilge Hatun sıfatları verilmiştir. "Devlet Başkanlığı" yapan ilk kadınlar da Türklerdir. Delhi Türk Devleti'nde Raziye Sultan, Kirman'da Kutluk Türk Devleti'nde Türkan Hatun örnekler arasında gösterilebilir (Kurnaz, 1991; Atalay, 2007; Özdemir, 2009; Yılmaz, 2010; Konan, 2011; Kurt, 2011; Şen & Saltekin, 2012; Ünal, 2014)

Osmanlı'da kadının biçimlendirilmesinin aracı olarak "din" karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle dini yükümlülükler ve algılayışlar, geleneksel yapı içerisinde bireylere benimsetilirken; kadın ve erkek kimliği, kadının erkek karşısındaki ikincilliğinin "kutsal bir yazgı" olması nedeni ile kaçınılmaz da olduğu içselleştirilerek biçimlendiriliyordu. Bazı fermanlarla kadınların toplumsal yaşamlarına kısıtlamalar getirildiğini de görmekteyiz. Örneğin 1610 yılında kadınların erkeklerle aynı sandala binmeleri yasaklandı. 1603'te kaymakçı dükkânlarına girmeleri, 1787 de mesire yerlerine gitmeleri yine 1828 yılında ince kumaştan ferace giymeleri yasaklandı (Kurnaz, 1991; Yılmaz, 2010; Konan, 2011)

Osmanlı'da Tanzimat Fermanından sonra kadın haklarıyla ilgili ilk tartışmalar başlamıştır. Tanzimat dönemi ile birlikte, İslamiyet'in Hanefi mezhebinin algıladığı şeriat anlayışına göre biçimlendirilen kadın, artık Batı'dan esinlenerek oluşturulan

hukuk çerçevesinde tanımlanmaya başlandı. 1846 yılında alınan yeni bir kararla, kız evladın da erkek evlat gibi babasının arazisine sahip olabilmesi hakkı tanındı. 1847, 1849 ve 1853 yıllarında çıkarılan emirlerle cariyelik kaldırıldı. 1869 Tabiyet-i Osmaniye Kanunnamesiyle İslam dünyasında ilk defa din hükümlerinden bağımsız uyruklu düzenlemesi gerçekleştirildi. Bu dönemde aydınlar çıkarılan bazı gazete ve dergilerde kadının durumunun iyileştirilmesi ile ilgili yazılar yazmıştır. Özellikle Ziya Gökalp bu dönem kadın haklarının ileri savunucularından olup, kadına siyasi haklar tanınmasını en çok dile getirenlerden biridir. Yine de Mecelle'nin hazırlanışı sürecinde, kadın haklarının "Fransız Yurttaşlar Yasası"na göre mi, yoksa "İslam Şeriatı"na göre mi biçimlendirileceği konusu çatışma yarattı. Kadının toplumsal yapıdaki konumu açısından da pek bir değişiklik yaşanmadı (Kurnaz, 1991; Tekin, 2010; Yılmaz, 2010; Konan, 2011)

Osmanlı'da Meşrutiyet döneminde Müslüman kadınlar daha özgürce hareket etmiştir. Osmanlı hukuku içinde "aile hukuku" nda yapılan düzenlemeler "batı hukuku" çerçevesinde yapıldı. Kadın haklarını en çok İttihat ve Terakki yönetimi savunmuş ve kadınların toplumsal hayatta yer almaları için çalışmalar yapmıştır. Bu dönemde Türk kadını politikaya ilgi duymaya başladı. Fakat bu ilgi henüz siyasal haklara ulaşma düzeyinde değildi. Bu dönemdeki kadın hareketinin amacı kadınların toplumsal ve ekonomik yaşamın içinde yer almasını sağlamaya yönelikti. Kadınlar bu dönemde dernek ve cemiyetler kurarak örgütlenmeye başladılar. Meşrutiyet kadını basınla da ilgilenmeye ve siyasi haklarını talep etmeye başladı. Kadınların sayısı 40'a ulaşan dergi ve gazete çıkarmışlardır. Kadınlar da erkekler gibi basında seslerini duyurmaya ve gazeteler dergilerle haklarını aramaya başladı. Bunlar arasında en çok tanınanlardan biri olan Terakki gazetesinde Batıdaki kadınların haklarından ve siyasi hak talep etmelerinden söz edilerek Osmanlı kadınlarının da artık bu talepte bulunmaları isteniyordu (Kurnaz, 1991; Tekin, 2010; Konan, 2011; Ünal, 2014; Aydın, 2015).

2-Cumhuriyet öncesi Türk toplumunda kadın eğitime verilen önem

Eski Türk toplumlarında eğitim kurumsallaşmamış ve profesyonel bir zemine oturtulmamış, eğitim daha çok aile ve toplum tarafından yerine getirilen bir faaliyet olarak kalmıştır. Türkler göçebe yaşamı sürerken kadın, çocuklarının eğitiminden birinci derece sorumluydu. Oğlanı yetiştirmek babanın, kızı yetiştirmek de annenin göreviydi (Atalay, 2007; Akyüz, 2012; Kondakçı & Gökmenoğlu, 2015).

Osmanlı'da kadın, ancak Sıbyan mekteplerine gidebiliyorlardı. Kız ve erkek çocuklarının birlikte okuduğu Sıbyan okullarından başka, kız ve erkekler için ayrı ayrı Sıbyan okulları kurulmuştur. Burada, erkekler gibi kızlar sadece dinsel eğitim görebilmekteydiler. Bazı hafız, bilgili kadınlar mahallelerde erkek-kız karışık olarak, çocuklara ve kadınlara, bazen sadece kız çocuklarına ve kadınlara Kur'an okumayı ve bazı dini bilgileri öğretirdi. "Hoca", "Hoca Hanım", "Molla", "Muallime" denen bu kadınlar esas olarak evlerinde, bazen cami köşelerinde öğretim yaparlar ve karşılığında derslerine gelenlerden bir ücret alırlardı. Onların bu öğretim faaliyeti sıbyan mekteplerindeki erkek hocaların öğretiminden hiç farklı değildi. Tek farkı,

erkek hocanın aynı zamanda genellikle cami imamı veya müezzini olması idi. Sıbyan okullarını bitiren kız çocuklarının yükseköğretimin görüldüğü medreselerde eğitim görmek imkânları ise bulunmamaktaydı. Sadece idareci ve ulema zümresinden kişilerin kızları ailelerinin desteğiyle özel ders alabiliyordu (Kurnaz, 1991; Akyüz, 2004; Taşdemirci, 2010; Yılmaz, 2010; Kurt, 2011; Akyüz, 2012)

Osmanlı'da Tanzimat döneminde kızların da eğitim gördüğü Sıbyan mekteplerinin yeniden düzenlenmesi için ilk girişim Abdülmecid tarafından yapıldı. 1845 tarihli Hatt-ı Hümayun Sıbyan mektepleriyle ilgilidir. Öğretim süresi 4 yıl olarak belirleniyor, yetersiz kişilere hocalık yaptırılmaması kararlaştırıldı. Fakat talimatname parasızlık ve hocasızlık yüzünden tam olarak uygulanamamıştır. 1859'da İstanbul'da açılan ve ilk kız Rüşdiyesi olan Cevri kalfa mektebinde "kadınlara mahsus sanayi" de okutulması kararlaştırıldı. Bu nedenle kızların teknik öğretimiyle ilgili olarak da bu okulu ilk girişim saymak gerekir. Tanzimat Fermanı'nın ardından 1842'de Askeri Tıbbiye'ye bağlı Ebelik Okulu açıldı. 1843 yılında ilk defa kızlar Tıbbiye'de Ebelik dersleri görmeye ve bu alanda eğitim almaya başladı. Bu uygulama için, kadınlara özgü tanımlanmış olan geleneksel bir mesleki konumun, o mesleği icra edeceklerin eğitilerek o mesleği sürdürmelerini sağlaması denilebilir. 1869'da ise okulları Şeyhülislam'a bağlı olan ve Devlete bağlı olan okullar olarak ikiye ayıran "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" çıkarıldı ve buna göre ortaöğretimde yine kız çocukları yer almamaktaydı. 1869'da çıkarılan Nizamnameye göre erkek çocuklara 6-11 yaşlarında eğitim görmeleri zorunlu tutulurken; kızlar için zorunlu eğitim, 6-10 yaşları idi. İlk Öğretmen Okulu 1848'de açıldı ve yalnızca erkeklere eğitim vermekteydi. 1869'da Kız Sanat Okulu (İnas Sanayi Mektebi), Kız Öğretmen Okulu (Darülmuaallimat) ise 1870 yılında açıldı. Kız Öğretmen Okulu ile amaç, kendi cinsiyetinden olanlara öğretmenlik yapabilecek olan kadın öğretmenlerin yetiştirilmeleriydi. Bu adımlar, dönemin yönetimi tarafından kadınlar için iki mesleğin uygun görüldüğünü ortaya koyuyordu: ebelik (hemşirelik) ve öğretmenlik (Kurnaz, 1991; Kaymaz, 2010; Taşdemirci, 2010; Tekin, 2010; Yılmaz, 2010; Kurt, 2011; Akyüz, 2012; Kamer, 2015)

Osmanlı'da Meşrutiyet döneminde kızların eğitimi konusunda tartışmalar hız kazanır. Aydınlar tarafından sıkça dile getirilen bir tartışma konusu kadınların eğitilmesinin gerekliliğidir. Kadınların bir anne olarak çocukların yetiştirilmesindeki önemli rolleri dolayısıyla iyi bir eğitimden geçmeleri gerektiği aydınların birleştiği ortak noktadır. Diğer bir tartışma konusu ise karma eğitimidir. Karma eğitim Meşrutiyet dönemi sonlarında her düzeydeki öğretim kurumlarında okuyan ve okumak isteyen kızların çoğalması, erkekler ve kızlar için ayrı ayrı okullar açılmasındaki çeşitli güçlükler ve ekonomik imkânsızlıklar gibi nedenlerle gündeme gelmiş ve tartışılmaya başlanmıştır. Bunda dönemin eğitimcilerinin ve aydınlarının rolü büyük olmuştur. İngiliz Sir Firey'in kızına kız okullarıyla ilgili bir rapor hazırlattırılır. Rapora göre bütün kız okullarının bina ve araç-gereçleri yetersizdir, öğretmenler de eğitim metotları yönünden yeterli değildir. Meşrutiyet döneminde eğitim konusunda gelişmeler olmuş, kızlar için birçok yeni okul açılmıştır. İlk kız idadisi 1911'de İstanbul'da açılmıştır. Bu okul 1913'de İstanbul

İnas (kız) Sultanisi adını almıştır. Türk kadını ilk defa yükseköğretim imkânına kavuşmuştur. Bu sayede Türk kadınının hem kültür seviyesi yükselmiş hem de yeni çalışma alanlarına kavuşmuştur (Kurnaz, 1991; Tekin, 2010; Kurt, 2011; Akyüz, 2012; Kamer, 2015).

B-YÖNTEM

Bu çalışmada “Atatürk'ün kadına ve kadın eğitime verdiği önem” irdelenmiştir. Çalışma alanyazından elde edilen verilerin analizi ve yeniden düzenlenmesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada alanyazından elde edilen veriler, araştırmacı tarafından belirlenen “Atatürk'ün kadına verdiği önem” ve “Atatürk'ün kadın eğitime verdiği önem” alt başlıkları kullanılarak düzenlenmiştir. Veriler, alanyazından ve internet kaynaklarından elde edilmiştir. Öncelikle elde edilen veriler çalışmanın alt başlıklarına göre ayrılmış ve analiz edilmiştir. Daha sonra ayrılan ve analiz edilen veriler, çalışmanın alt başlıklarına göre yeniden düzenlenmiştir.

C-ATATÜRK'ÜN KADINA VERDİĞİ ÖNEM

“Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını gibi emek verdim diyemez.. Belki erkeklerimiz memleketi istila edenlere karşı süngüleriyle düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında hazır bulundular. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir... Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Bundan ötürü hepimiz, bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim”

Mustafa Kemal Atatürk, 30 Mart 1923 Konya

Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadınına her zaman güvenmiştir. Türk kadınının toplumda hak ettiği yere gelebilmesi için öncü reformlara imza atmıştır. Türk kadınının haklarını elde etmeleri sürecinde asıl önemli dönüm noktası Kurtuluş Savaşı'dır. Çünkü savaşın kazanılmasında kadının rolü yadsınamayacak ölçüde büyüktür. Türk kadını, emperyalizme karşı verilen bağımsızlık mücadelesinde erkekle yan yana, omuz omuza savaşmıştır. Savaş kazanılıp yabancı işgal güçleri ülkeden çıkarıldıktan ve “Misak-ı Millî” ile belirlenen ulusal sınırlar içerisinde tam bağımsız ve egemen bir ulus devlet yaratıldıktan sonra, Atatürk'ün ikinci hedefi toplumu çağdaş “uygarlık düzeyinin üzerine” taşımaktı. Atatürk, birçok alanda atıl kalmış olan kadınların, bundan böyle toplumun her alanında ve özellikle erkekle birlikte yürümesi, çalışması ve ilerlemesi gerektiği düşüncesinden hareket etmekteydi. Yeni kurulmuş bir devlet olarak benimsenen devlet ve toplum algısıyla özdeş ve “Cumhuriyet Kadını” olarak nitelenen kadın imajının oluşturulmasını sağlamıştır. “Cumhuriyet Kadını”nı, toplumun temel benimseyişlerinin farkında olan, ona göre bilgilenmiş ve kadın-erkek eşitliği açısından erkek ile aynı eğitim

sürecine dâhil olmuş bir birey olarak ele almıştır. “Cumhuriyet Kadını” imajının kökleşmesi için devrimler yapmıştır. Din işlerinin devlet işlerinden ayrılması, laik bir devletin kurulması ve medenî kanunun kabulü kadın haklarında yenilikler meydana getirmiştir. Cumhuriyetin ilk evresinde kadınlara sosyal ve siyasi hakların tanınmasında o devre göre hızlı sayılabilecek atılımlar gerçekleştirilmiştir (Kurnaz, 1991; Kaymaz, 2010; Yılmaz, 2010; Şahin & Şahin 2013; Ünal, 2014).

1-Kadının eşit yurttaş sayılması

Mustafa Kemal Atatürk “Dünya yüzünde gördüğümüz herşey kadının eseridir” diyecek kadar kadının toplum ve medeniyet içindeki yerini takdir etmektedir. Medeni Kanunla yaptığı değişiklikler, Türk ailesini sağlam temellere oturtmak ve aile içinde kadının statüsünü iyileştirmeyi amaçladığının belirgin bir göstergesidir. Medeni Kanun, Mahmut Esad Bozkurt 17 Şubat 1926’da meclise sunuldu, oy birliği ile kabul edildi ve 4 Ekim 1926’da da yürürlüğe girdi. Türk Medeni Kanunuyla kadın eşit yurttaş sayılmıştır. Türk kadını pek çok Avrupa ülkesinde kadınların sahip olmadığı haklara kavuşmuştur. Bu kanun ile ailedeki ilişkiler ağı oldukça önemli değişikliğe uğradı. Öncelikle çok eşli evliliğe son verildi. Bununla birlikte kadın ve erkek için evlilikte yaş sınırı konuldu. Miras konusunda kız çocuklara erkek çocuklarla aynı haklar verildi ve birbirlerine eşit kabul edildi. Mahkeme önünde kadın ve erkeğin eşit şahitliği kabul edilmiştir. Kadınlara istediği işte çalışma hakkı tanınmıştır. Buna karşın evlilik kurumunda geleneksel olarak benimsenen anlayış sürdürüldü ve erkek, aile reisi olarak tanımlandı. Kadına boşanma hakkının verilmesi de diğer bir yenilikti (Kurnaz, 1991; İçli, 1998; Dayı, 2000; Yılmaz, 2010; Ünal, 2014; Sertel, 2015).

2-Kadına seçme-seçilme hakkının verilmesi

Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadınının hukuki ve siyasal anlamda yerel ve merkezi yönetimler için seçme ve seçilme hakkını elde etmesini, bilinçli olarak bu hakkını kullanmasını çok önemsemiştir. Belediye kanununda kadınlara seçme ve seçilme haklarının verilmesiyle ilgili gelişmede Afet İnan’ın büyük katkısı olmuştur. Kadınlara da seçme seçilme hakkının verilmesini savunan Afet İnan’ın başından geçen bir olay bu mücadeleye ivme kazandırmıştır. 1929- 1930 eğitim-öğretim yılında Yurttaşlık dersi veren Afet Hanım seçimleri kavrayabilmek amacıyla sınıfta örnek bir belediye seçimi düzenlemiştir. Seçimi bir kız öğrenci kazanınca erkek öğrencilerden birinin kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmadığı gerekçesiyle sonuca itiraz etmesi üzerine Afet Hanım bu olayı Atatürk’e anlatmıştır. Afet İnan’ın konuyu Atatürk’e anlatması ve kadın hakları ile ilgili taleplerini iletmesinden sonra Atatürk konuyu hukukçulara inceletmiştir. Ardından kadınların belediye seçimlerine katılması meselesi meclis gündemine gelmiştir. Belediye Kanununun mecliste görüşmeleri esnasında İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından “Belediyelerimizin Anayasası demek olan bu ana kanun büyük inkılabımızın bir eseri olduğu ve Hükümetin her işte olduğu gibi bu layihayı da Türk istiklal ve inkılabının büyük lideri Gaziden aldığı ilham ve onun çizdiği direktifle hazırlanmış olduğu” da altı çizilerek açıklanmış, Türk kadınının bu kanunla belediye işlerinde

görevlendirildiği ve yakın senelerde TBMM de de yer alacağı eklenmiştir. 1580 sayılı ve 3 Nisan 1930 tarihli Belediye Kanunla kadınların belediye seçimlerine katılabilmesi TBMM tarafından onaylanınca kadınlara siyasal alanda ilk kez temsil hakkı tanınmış oldu. 28 Ekim 1933'te kadınlara siyasal alanda ikinci haklar verilerek Köy Kanununun 20. ve 25. maddelerinde yapılan değişikliklerle kadınlara köyde muhtar ve ihtiyar kuruluna seçme ve seçilme hakkı verildi. Aydın/Çine Karpuzlu nahiyesinin merkezi Dereköy'den ilk kadın muhtarımız Gül Hanım muhtar seçildi. 4 Aralık 1934'te 1924 Anayasasının 10 ve 11. Maddelerinde yapılan değişiklikler ile kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Kanun müzakereleri sırasında Atatürk'ün "Siyasal ve toplumsal hakların kadın tarafından kullanılmasının insanlığın saadeti ve prestiji açısından gerekli olduğuna eminim" şeklindeki sözleri kadın hakları konusundaki düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu haklar 5 Aralık 1934 tarihinde kanunlaşmıştır (2589 Sayılı Kanun). Bu kanuna göre 22 yaşını bitiren her vatandaş milletvekili seçimlerine oy kullanabilecek, 30 yaşını bitiren her vatandaş ise milletvekili seçilebilecektir. Türk kadınlarının ilk oy kullanması 1935 yılında olmuştur. 1934'te kadınlara milletvekili seçilebilme hakkı tanınması Türk kadınına çağdaş ve ileri ülkelerin seviyesine çıkarmıştır. Türkiye'de kadınlara milletvekili seçilebilme hakkı tanınması dünya çapında yankılanmış ve birçok ulus kadını bundan örnek alma çabasına koyulmuştur. Avrupa ülkelerinde dahi kadınlar Türk kadınından sonra seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir. Fransa da kadınlar 1944 yılında, Yunanistan'da 1952, İsviçre'de 1974 yılında seçme ve seçilme hakkına kavuşmuşlardır (Kurnaz, 1991; Konan, 2011; Çolak, 2012; Ünal, 2014; Sertel, 2015).

D-ATATÜRK'ÜN KADIN EĞİTİMİNE VERDİĞİ ÖNEM

"(...) Bir sosyal topluluk, bir millet erkek ve kadın denilen iki tür insandan oluşur. Kabil midir ki bir kitlenin bir parçasını geliştirelim, diğerini müsamaha edelim de kitlenin bütünü ilerletilebilmiş olsun? Mümkün müdür ki bir camianın yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı semalara yükselebilir? Şüphe yok, terakki adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmalı ve gelişmeyendik alanında birlikte kesin bir tavır almak gereklidir. Böyle olursa devrim başarılı olur"

Mustafa Kemal Atatürk, 30 Ağustos 1925 Kastamonu

Mustafa Kemal Atatürk, siyasal ve sosyal yaşamda bilimin ve aklın önderliğine inanan bir lider olarak eğitimin önemini vurgularken, toplumun bütün fertlerinin kadını, erkeği, çocuğu, köylüsü ve işçisiyle eğitilmesi gerektiğini ifade ediyordu. Yeniliklerinde ilk adımı, her işin başı olan eğitim alanında attı. Milli Mücadele'nin yoğun olduğu günlerde, 15-21 Temmuz 1921 tarihlerinde Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'ne, 250 kadar erkek ve kadın öğretmen katılmıştı. Böylece sadece vatan savunmasında değil, eğitim alanında da kadın ve erkeği birlikte görmek istediği mesajını veriyordu. Ayrıca eğitim sisteminde yapılacak hizmetlerde kadın ve erkek öğretmenler birlikte görev yapacakları mesajından hareketle gelecekte eğitimde kız-erkek ayrımı yapılmadan eşit eğitim-öğretim hakkı tanınacağına ilk işareti de veriyordu. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, kadın eğitimine önem

vermiş, bu alanda büyük gelişmeler sağlamış ve erkek-kız karışık (karma) eğitim gerçekleştirmiştir. Karma eğitimle özellikle toplumun her alanında var olan kadın lehine cinsiyetçi soyutlamayı ortadan kaldırmayı hedeflemiştir (Dayı, 2000; Okur, 2005; Erdem, 2011; Akyüz, 2012).

1-Öğretimin her kademesinde kız-erkek birlikte eğitim görülmesi

Mustafa Kemal Atatürk, kadınlarına gerekli eğitimi veremeyen bir toplumun ilerleyemeyeceği düşüncesindeydi. Bu yüzden “Bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer kısmının göklere yükselmesinin imkânsız” olduğu gerçeğini her vesileyle hatırlatmıştır. Türk kadınının eğitimde eşit haklara ve fırsat eşitliğine sahip olması konusunda çok çalışmıştır. Türk erkek ve kadının birlikteliğini sağlamak için okullarda yan yana, omuz omuza eğitim görmelerine olanak sağlamış ve bunu uygulamıştır. Karma eğitimle; öğretim, kız-erkek birlikteliğinde daha sağlıklı oluşabilmekte; kadınların erkeklerle birlikte eğitilmeleri kadın-erkek eşitliğini yaşama geçirmekte, kaç-göçü ortadan kaldırmakta, dengeli kişilikler oluşmakta, toplumsal kaynaşma ve bütünleşme artmakta ve demokrasinin yolunu açmakta; eğitimin ve sonuçta diğer sosyal hizmetlerin maliyeti azalmaktadır. 3 Mart 1924 günü Mecliste kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu kısaca, her kademedeki eğitim-öğretimin tek elden yürütüleceğini, bunun da Maarif Vekâleti aracılığıyla devlet eliyle yapılacağını belirtiyordu. Milli Eğitim Bakanlarından Hasan Ali Yücel Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nu şöyle yorumluyordu: “Kanun Türkiye’de ‘tek tip okul’ sistemini kurmuş oluyordu. Maarif mektepleri, açtığı ve açacağı okullarda veyahut özel teşebbüslerle açılan öğretim kurumlarında din, ırk, mezhep farkı tanımadan bütün vatandaşların çocukları için aynı hakları göz önünde tutarak, onların arzu ettikleri bütün öğretim derecelerinde bilgi elde etmelerine ve yetişmelerine imkân veriyordu.” Tevhid-i Tedrisat Kanunu’yla eğitim-öğretimde birlik sağlandı ve karma eğitime geçildi. Erkek ve kız çocuklarının ayırım yapılmaksızın bütün eğitim kademelerindeki eğitim ve öğretimden yararlanması sağlandı. Okullarda kız-erkek ayrımı sonlandırıldığı gibi dinsel öğretim de yasaklandı. 20 Nisan 1924’de yürürlüğe giren Anayasası’nın 87. maddesi ile de ilköğretim kız-erkek herkese zorunlu hale getirilerek kız çocuklarının okutulması Anayasal zorunluluk haline getirilmiştir. Kızların eğitim alanındaki yükselişi bu anlamda laik bir ahlak eğitimi alabilmeleri ile sağlanmaya çalışıldı. Kadınların eğitim yoluyla meslek edinin toplum yaşamına katılması Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen en önemli dönüşümlerden biridir (Dayı, 2000; Sarpkaya, 2002; Kayadibi, 2003; Çınar, 2005; Çiftçioğlu, 2007; Özkan, 2008; Taşdemirci, 2010; Yılmaz, 2010; Akyüz, 2011; Erdem, 2011; Akyüz, 2012; Ünal, 2014).

2-Kız Enstitülerinin açılması

Mustafa Kemal Atatürk, ülkenin kısa sürede her bakımdan kalkınması için yetişmiş insan sayısının arttırılmasını istemiş, bunun da ancak millî kültüre, laik ve bilimsel yöntemlere dayalı eğitim ve öğretim yapacak kurumların açılmasıyla mümkün olacağına inanmıştır. Erkeklere yönelik meslek eğitiminin önderi ve merkezi olmak üzere Başkent Ankara’da İş Üniversitesi kurulmasını öneren

Ömer Buyse, aynı işleri kadınların meslek eğitiminde yapacak olan bir okulun açılmasını tavsiye etmiştir. Adının 'İsmet İnönü Kız Enstitüsü' olmasını teklif eden Buyse, bu okulun amacının genç kızlarla kadınların sanatta, ticaretle ve modern hayatın icaplarından doğan içtimai meselelerde kendilerine gerekli bilgileri vermek olduğunu açıklamıştır. Bu doğrultuda 1928'den itibaren açılan yeni okullar arasında en dikkate değer olanları Cumhuriyet'in modern ideal kadın tipini yetiştirecek olan Kız Enstitüleri'dir. Kız Enstitülerine örneklik teşkil eden okul, 1928 yılında Ankara'da açılan İsmet Paşa Kız Enstitüsüdür. Kız Enstitülerinin bir amacı kızları ideal bir ev kadını yapmak, diğeri ise hayatlarını kazanabilecek kabiliyette yetiştirmektir. Diğeri bir amacı da, kadının yaşam tarzıyla birlikte dış görünüşünü de modernleştirmektir. Cumhuriyet döneminde kurulan Kız Enstitüleri kadına bakışın geleneksel yanlarını taşımakta ve medeni araçlar aracılığıyla iyi-güzel yaşamaya yönelik bilgileri kadınlara vermekteydiler. "Kadına Özgü" olarak aldıkları eğitimle meslek edinerek "Modern ve Bilgili Ev Hanımı" olarak yetiştiriliyorlardı. Değişerek gelişen Kız Enstitülerinde eğitimde Batılı metotlar benimsenmiş, yurt dışından getirilen uzmanlardan yararlanılmış ve eğitim için yurt dışına öğretmen ile öğrenci gönderilmiştir.

Kızlara iş alanı açmak ve el becerileri kazandırmak amacıyla açılan bu kurumlar, zamanla Türk el sanatlarını ve işlemelerini modernize ederek Türk modasının ve kültürünün yurt içinde ve yurt dışında tanıtımı işini üstlenmiştir. Bu tanıtımda düzenlenen defileler önemli rol oynamıştır. Buradan kız öğretmen olarak yetişen öğrenciler, öğretmen olarak görevlendirildikleri köylerde öğrencilere verdikleri eğitim aracılığıyla köy kadınlarına da modern ev hanımlığını öğretmekteydiler. Bu eğitimin başında, yine kadına has olarak görülen; dikiş makinesi ile dikiş dikimi gelmekteydi. Böylece geleneksel olarak biçimlenmiş "Toplumsal Cinsiyet Ayrımı", kadının topluma kazandırılması hedefine rağmen temel bir eğitim politikası olarak uygulandı. Bir taraftan mevcut teknolojik ve bilimsel gelişmeleri yakından takip eden, diğeri taraftan da düne ait olan birikimi bugüne uyarlayan Kız Enstitülerinin, kaybolmakta olan Türk el sanatlarını ve kültürel değerlerini yarınlara aktarmadaki yeri reddedilemez. Katı bir disiplin içerisinde yetiştirilen genç kızların, kendine güvenen, kendi kendine yetebilen kişiler olabilmeleri ve daha da önemlisi bir nevi hanımefendilik özelliklerini kazanmalarını hedefleyen Kız Enstitüleri, bu yönüyle Türk eğitim ve kültür tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur (Okur, 2005; Yılmaz, 2010; Arıç, 2014).

E-SONUÇ

Mustafa Kemal Atatürk'le beraber kadın hakları kazanılmış ve hür ve eşit yaşam tarzı benimsenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk devletçi ve eşitlikçi bir feminist hareket gerçekleştirmişti. 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulur ve kabul edilen kanunlarda Osmanlı'dan beri gelen kadın hareketi yerini devlet feminizmine bırakır. Cumhuriyet rejiminde de kadınlarla ilgili yenilikler yönetim tarafından belirlendiğinden ve tanımlandığından "devlet feminizmi" diye adlandırılan bir süreç devam etmiştir. Kadınlara, erkeklerle birlikte eğitim görmede, meslek

sahibi olmada ve çalışmada eşitlik getirildi. Bu eşitlikçi hareket devletin çıkardığı kanunlarla güvence altına alındı (Özdemir, 2009; Yılmaz, 2010; Güler, 2011)

Mustafa Kemal Atatürk'e göre kadının eğitim hakkının eşitlikçi bir anlayışla öğretimin her kademesinde gerçekleştirilmesi olmazsa olmazlardandır. Çünkü eğitim hakkını toplumun diğer üyeleriyle eşit ve etkili kullanan birey toplumun gelişiminde de etkin rol oynar. Cumhuriyet rejiminde "kadının eğitimi", ona tepeden verilecek bir "ayrıcılık" olmak yerine, ona iktidar tarafından tanınması zorunlu olan bir hak olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayış da temellerini, eğitimsiz bırakılan kadınların; toplumun yarısının eğitimsiz bırakılması demek olduğu düşüncesinden almaktaydı. Bu düşünce, kadınların toplum içerisindeki "öncülüğü" ile pekiştirilmek istenmiştir. Kadınların eğitimine verilen önem, kadının toplumsal hayatta hak ettiği yeri alması ve demokrasinin gerçek anlamda toplumda uygulanabilmesi açısından oldukça büyük önem taşımaktadır (Yılmaz, 2010; Erdem, 2011; Özyıldırım, 2014).

Mustafa Kemal Atatürk kadını toplumsal hayatın eşit bir paydaşı olarak gören, Türk kadınının toplumsal hayatta hak ettiği yeri alması için sosyal, kültürel, hukuk ve eğitim alanlarda devrimler yapan bir liderdir. Yaptığı devrimlerle "Cumhuriyet Kadını" olarak nitelenen kadın imajının oluşturulmasını ve kökleşmesini sağlamıştır. Atatürk'ün Türk kadını ve eğitimi için söylediklerine ve yaptıklarına baktığımızda, ne kadar gerçekçi ve ileri görüşlü olduğu bir kez daha çok net olarak ortaya çıkmaktadır.

F-KAYNAKLAR

- Akyüz, Y. (2004) Osmanlı'da "kadın öğretmenli ev sıbyan mektepleri" (Amerikan ve Fransız eğitim tarihinden benzer örnekler), Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 15, 1-12.
- Akyüz, Y. (2011) Osmanlı döneminden Cumhuriyete geçilirken eğitim-öğretim alanında yaşanan dönüşümler, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1 (2), 9-22.
- Akyüz, Y. (2012) Türk eğitim tarihi (M. Ö. 1.000- M. S. 2012), Gözden Geçirilmiş 22. Baskı, PEGEMA Yayıncılık, Ankara.
- Arıç, A. S. (2014) Türkiye'de kız enstitüleri: Gelenekten geleceğe, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 20, 193-215.
- Atalay, A. (2007) Türkiye'de Osmanlı döneminde ve uluslaşma sürecinde kadın ve spor, Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, 2 (2), 24-29.
- Aydın, H. (2015) Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de kadın, Curr Res Soc Sci., 1(3), 84-96.
- Çınar, İ. (2005), Laiklik, laik eğitim ve siyaset, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6 (9), 55-75.
- Çiftçioğlu, İ. (2007) Atatürk'ün Türk eğitimi hakkındaki görüş ve uygulamaları, Akademik Bakış, 13, 1-26.
- Çolak, H. (2012) Türk toplumunda demokrasi ve yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi bağlamında 1580 sayılı belediye kanunu yasama müzakereleri, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 49, 33-55

- Dayı, S.E. (2000) Atatürk'e göre Cumhuriyet öncesi ve sonrasında Türk kadını, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi, III (1), 115-133.
- Erdem, A. R. (2011) Atatürk'ün eğitim liderliğinin başarısı: Türk Eğitim Devrimi, Belgi Dergisi, 1 (2), 163-181.
- Güler, M. (2011) Atatürk'ün kadın devrimi ve 80 yıl sonrası, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), 10-15.09.2007 Ankara / Türkiye, Bildiriler Kitabı, 305-316.
- İçli, T. G. (1998) Cumhuriyet döneminde kadının sosyal konumu, H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi Cumhuriyetin 75.Yılı Özel Sayısı, 93-103.
- Kamer, S. T. (2015) II. Meşrutiyet dönemi karma eğitime ilişkin fikirler ve tartışmalar, Kastamonu Eğitim Dergisi, 23 (2), 401-412.
- Kayadibi, F. (2003) Kadın eğitiminin önemi ve kalkınmadaki rolü, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, 28, 19-31.
- Kaymaz, İ. Ş. (2010) Çağdaş uygarlığın mihenk taşı: Türkiye'de kadının toplumsal konumu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 46, 333-366.
- Konan, B. (2011) Türk kadınının siyasi hakları kazanma süreci, AUHFD, 60 (1), 157-174
- Kondağcı, Y. & Gökmenoğlu, T. (2015) Atatürk'ün söylev ve demeçlerinde eğitim, İlköğretim Online, 14 (3), 1029-1043.
- Kurnaz, Ş. (1991) Cumhuriyet öncesinde Türk kadını, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurulu Başkanlığı Yayınları, No: 4, Ankara.
- Kurt, S. K. (2011) Osmanlı Devleti'nde kadın eğitimi: Haremden mektebe, Yitik Hazine Yayınları, No: 1; İstanbul.
- Okur, M. (2005) Milli mücadele ve cumhuriyetin ilk yıllarında milli ve modern bir eğitim sistemi oluşturma çabaları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1), 199-217.
- Özaydınlık, K. (2014) Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye'de kadın ve eğitim, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 14 (33), 93-112.
- Özdemir, G. (2009) Türk kadınının toplumsal konumunun gelişim süreci, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Metinleri, 3, 7-18.
- Özkan, S. (2008), Türk eğitim tarihi, 2. Baskı Nobel Yayıncılık, Nobel yayın no: 1293, Eğitim Bilimleri No: 309, Ankara.
- Sarpkaya, R. (2002) Atatürk'ün eğitim politikasının kaynakları ve temel ilkeleri, Eğitim ve Bilim, 27 (126), 3-9.
- Sertel, S. (2015) TBMM'de bir Cumhuriyet aydını: Dr. Fatma Memik, Edebiyat Fakültesi Dergisi, 32 (1), 193-214.
- Şahin, C. & Şahin, M. (2013) Düşünceden eyleme: Türk devriminin düşünce boyutunun uygulamaya yansımaları süreci, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XIII (27), 137-166.

- Şen, M. E. & Saltekin, F. (2012) Osmanlı toplumunda kadınların mahkeme önündeki hukuk mücadelesi: 235 no'lu seydişehir şer'iyye sicil defterine göre, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7 (4), 2793-2807
- Taşdemirci, E. (2010) Türk eğitim tarihi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Tekin, S. (2010) Osmanlı'da kadın ve kadın hapisaneleri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi, 29 (47), 83-102.
- Ünal, S. (2014) Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanması ve basın, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9 (7), 525-559.
- Yılmaz, A. (2010) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: Kadın kimliğinin biçimlendirilmesi, ÇTTAD, IX (20-21), 191-212.